

váltások nélkül, jellegtelenül játszik, amire az sem mentség, hogy Hubay ilyenre írta Margitka szerepét. Talán ha az előadás merete volna vállalni, hogy a második részben a hozzá látogató íróvendég előtt a színésznő jutalomjátékot rendez egykori szerepeiből — az egyik falon Romhányi remek Play Strindberg-beli alakítását idéző kosztümre ismerhetünk! —, akkor a szerep alakítója is könnyebben rátalált volna feladata igazi, hozzá közeli dimenzióira, így azonban az a hálátlan feladat hárul rá, hogy szinte egyetlen szereprészlet nélkül állítson elénk színésznőt. Felróható a rendezőnek továbbá, hogy megengedte az író alakító Balázs Piri Zoltánnak és a színházi direktort tolmácsoló Venczel Valentinnak, hogy egyénítés nélkül, szinte a szövegfelmondás közömbösségével játsszon, illetve hogy Banka János a színházi kellékest a szó szoros értelmében csúszómászóként játssza, holott ezt az embertípust nagyon is jól felismerhető modor jellemzi, amit egy egész gesztusrendszerrel kellene hitelesen kifejezni. De ahhoz egész más játéktílusra lenne szükség, mint amit a rendező erőltet.

Hát mindezért vértelen, unalmas ez az előadás. S egészen a befejezés előtti percekig ilyen, ekkor viszont megrázóan emberivé forrósul a színpad levegője: a színésznő ráeszmél, hogy becsapták, s ez olyan sokk számára, hogy megnémul, mire az író és a kellékes nagy-ragy részvétellel visszasegíti az életbe, az író újra megtanítja beszélni. Megrázó, olyan emberi öt perce ez az előadásnak, amelyre hetvenöt percig kell türelmesen várni.

GEROLD László

Hubay Miklós: *Római karnevál*. (Újvidéki Színház.) Rendező: Milan Belegišanin. Díszlet: Boris Maksimović. Jelmez: Annamária Mihajlović. Színészek: Romhányi Ibi, Balázs Piri Zoltán, Banka János és Venczel Valentin.

DÍSZVACSORA A TEMETKEZÉSI VÁLLALATNÁL

Sokáig úgy hittük, hogy Ivo Brešan egydrámás író. *Paraszt-Hamletje* átütő sikert aratott mindenütt, ahol bemutatták (Szeged, Kaposvár-Boglárlelle, Zalaegerszeg), sőt a televíziós változatát az egész ország megismerhette. De újabb, más drámáiról nemigen hallottunk, vagy ha igen, a hírek azt sugallták: a *Paraszt Hamlet* volt és maradt a legjobb.

Aztán 1982 októberében megjelent a *Színház* című folyóirat mellékletében a *Díszvacsora a temetkezési vállalatnál*, s kiderült — számunkra is —, hogy Brešant változatlanul a kiskirályság uralma, az életünket átszövő korrupció, elvtelenség, hatalmi manipulációk, a kiszolgáltatottság boszszantja, de a *Paraszt-Hamlet* ironikusan tragikus szemléletével szemben a *Díszvacsora* gyilkos szatíra. Igaz, a darab helyenként túlbeszélt (például az előjáték vagy Mikac végső monológja), máshol dramaturgiaiilag leegyszerűsített (a hatodik kép, a vacsora), mégis értelmetlen, hogy e szatíraínséges időkben színházaink miért nem fedezték fel a művet. Most

vége a Szegedi Nemzeti Színházban Árkosi Árpád vállalkozott a bemutatására, s nagyon jó és sikeres előadás született.

Böhm György jó érzékkel igazította ki a darab dramaturgiai dőcse-
nőit. Az apróbb szöveggondozó munkán kívül három lényeges változta-
tást végzett a Bojtár Endre fordította darabon. Az előjátékot drasztiku-
san megkurtította, jószereivel csak Mušica szereptanulását hagyta meg,
így felerősödött a darab krimivonala, s csak az előadás második felében
áll össze a kép a szélhámosok akciójáról; pontosította és hitelessé tette
a Doktor díszvacsora alatti viselkedését, s azt, hogy Mikac felköszöntő-
jének utalásaiból tudatosodik a szélhámosban: lelepleződése küszöbön-
áll, tehát elő kell készítenie meglógását, amire az első adandó alkalom-
mal s dramaturgiailag indokolt helyen sor kerül; végül megváltoztatta
a darab befejezését: Szegeden ugyanis a csavargó Tica hiába próbál
egyezkedni a városka vezetőivel, azok összefognak és együttes erővel
megölik a mesterkedéseik és felsülésük tanúját. Így társadalmilag iga-
zabb, életszerűbb s aktuálisabb lett a darabzáró epizód.

Az előadás díszletét-jelmezeit Molnár Zsuzsa tervezte. Az első pilla-
natban igen tetszetős a tengerparti táj sziluettjét ábrázoló háttérfüggöny
előtt berendezett tér, amelyben együtt van a temető és a temetkezési
vállalat, ám az előadás során egyre nyilvánvalóbb, hogy a szimultán tér
alig alkalmas a játék lebonyolítására, hiába közös a játéktér, ha a bú-
torok és kellékek hosszas átrendezésével kell az egyes helyszínekre alkal-
massá tenni a színpadot. A ruhák viszont találóan jellemzik az alakoka-
kat, a típusokat.

Árkosi Árpád átgondolt, következetes, jó ritmusú, a szituációkat ma-
radéktalanul kibontó, a figurákat jól jellemző rendezése a színház egyik
legjobb produkcióját eredményezte. A lerövidített előjátékot csaknem
teljes sötétben játszatja, ettől még sejtelmesebb a kezdés; a helyzeteket
komolyan veszi, azaz nem humoros jeleneteket rendez, ettől minden szitu-
áció s minden alak hallatlanul mulatságossá, egyben felháborítóvá válik;
a jelenetek közötti hosszú átrendezések idején, egy kitűnő, a nézőtér
különböző pontján feltűnő, délszláv dallamokat vagy tanukásmozgalmi
indulókat vagy szórakoztató zenét játszó zenekar muzsikál. Az egészében
stílusos előadásban azonban néhány vitatható mozzanat is akad (Murina
igazgató vizelése, titkárnő-döntögetése), s a díszvacsora meg az abból
kibontakozó haláltánc felépítése nem elég dinamikus (ebben a zsúfolt,
a játékot akadályozó térkompozíció is közrejátszott), viszont Tica meg-
ölése, koporsóba gyömöszölése, majd a vezetőknek a koporsón ülő záró
csoportképe kitűnően megoldott epizód.

A színészek egyenletes teljesítményt nyújtanak, ami azért dicséretes,
mert a társulat nem bővelkedik erős színészegyeniségekben, s ebben a
produkcióban különösen heterogén gárda vesz részt. Nem születtek ki-
emelkedő alakítások, de megoldatlanok sem. Mentés József ábrázolja a
legösszetettebb figurát, Mikac főkönyvelőt, aki nemcsak teccsületes kis-
hivatalnok, lecsúszott egzisztencia, az általános értékpusztulás szenvedő

áldozata, hanem tavasz túlélő is. Alakításának csúcspontja a vacsorai beszéd, amelyben az igazság kimondása és a beolvasás öröme együtt jelenik meg.

Jellegzetes élelőditípusokat mutat meg ha — nem is azonos színvonalon, de egységes, enyhén túlrájozó stílusban — Kovács Zsolt (Murina), Ragó Iván (Bajdo), Németh Gábor (Kozlina) és Kaszás Géza (Lukeša). A két szélhámost Flórián Antal és Tarján Péter játssza, az előbbi a handzsászás, az utóbbi az ügyefogyottság látszatának bemutatásában remekel.

Az előadás legjobbja Tica szerepében (amelyet Galkó Bence is játszik) Kovács Lajos, aki a mai öltözékű csavargó alakjában a kívülálló magatartás lehetetlenségét példázza. Abban a világban, amelyben olyan vezetők kezében van a hatalom, mint Murina, Bajdo, Kozlina és a többiek, s amelyben csak a korrupció, a kéz kezet mos elve alapján lehet érvényesülni, a Murina-féle becsületeseknek és a Tica-szerű kívülállók-nak egyaránt nem jut kibontakozási lehetőség, sőt sorsuk csak idő előtti pusztulás lehet, mert nemcsak feleslegesek, de a kiskirálykodás manipulációinak útjában is vannak. Ebben a világban csak az ügyesebb szélhámos győz a kevésbé ügyesen. De meddig? — sugallja a kérdést az előadás. A néző válasza az előadás láttán aligha lehet túl bizakodó.

GALÍCIA

Miroslav Krleža darabjait a magyar nézők az ötvenes-hatvanas évek fordulóján ismerhették meg, akkor jó pár művét — főleg a *Glembay-trilógiát* — játszották több színházban is. Aztán megfogyatkoztak a Krleža-bemutatók, s most, hogy a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház műsorára tűzte a *Galáciát*, egy generáció számára már felfedezésszámba megy az író s darabja. Persze azoknak is, akik annak idején Krležát csak mint a *Glembay*-darabok íróját ismerték meg. Hiszen a *Galícia* sok szempontból más, keserűbb, riasztóbb, közép-európaibb érvényű, mint az említett művek.

Az 1916-ban a galíciai fronton — a monarchia szorongatott, sőt reménytelen helyzetben levő soknemzetiségű, mégis egységes világot képviselő hadseregének egyik horvát csapatánál — játszódó darab kíméletlen leszámolás mindenekelőtt az Osztrák—Magyar Monarchiával, de a sovínizmussal, a hazugságokkal, a kiegyezéses-operettes illúzióvilággal, a provincializmussal, a késő feudális dzsentri-hivatalnoki tisztí önkénnyel. Keserű és kiábrándult láttelepe egyfelől egy világ bonnlási folyamatáról, másfelől azok tehetetlenségéről, akik tisztán látnak ugyan, de gyengék a tette, hiába állnak a forradalmi eszméket hirdető, az igazságtalanságok ellen ágáló, a nemzeti célokat fogalmazók oldalán. Az 1918-ban írt s az 1920-ban — tehát a monarchia bukása után! — fél órával a tervezett zágrábi premier előtt betiltott művében Krleža egy hadsereg-töredéknek, a horvát tisztek egy maréknyi csoportjának morális konflikt-

tusaiba sűrítette a hamis illúziókban, a látszatprosperitásban élő, valójában a robbanással fenyegető gazdasági-társadalmi és nemzeti gondok szorításában vegetáló, az összeomlás előtt álló monarchia agonizálásának művészi analízisét. Az önámító illúziók és a rideg valóság ellentétének, az elkerülhetetlen változások kihívásának való megfelelés különböző lehetőségeinek — e változások vállalásának vagy a változások előli menekülés eltérő formáinak — bemutatása teszi ma különösen aktuálissá a drámát, erre érzett rá a nyíregyházi előadás rendezője, Léner Péter.

A rendező és a dramaturg (Osztovíts Levente) jelentős húzásokkal tömörítette az akciószegény, s meglehetősen bőbeszédű darabot (fordító: Spiró György), ezáltal a szövegakció arány viszonylag kiegyensúlyozott lett, s felerősödött a négy főszereplő tiszt figurája, illetve a háború embertelenségeire adott reakciójuk mint egy-egy lehetséges tipikus válaszlehetőség.

A dráma és az előadás középpontjában Horvát kadétnek, a fiatal horvát értelmiség beszédes nevű képviselőjének a lelkiismereti válsága áll, amelyet az általános kiábrándultság légkörében az vált ki, hogy látnia kell társainak megalkuvó, a feljebbvalóiknak behódoló magatartását egy ártatlan öregasszony elfogásakor, sőt végül neki kell végrehajtania az asszony halálos ítéletét. Mellette, az ő viselkedésével ellentétes magatartásformákat reprezentáló tiszt is főszereplőkké válnak: Doktor Gregor, akinek minden próbálkozása ellenére csődöt, mond a racionalizmusa ebben az irracionális világban; a piperkőc Agramer, aki csak magával, a maga hasznával, kényelmével, megszokott életstílusának megtartásával törődve cinikusan, feltétel nélkül kiszolgálja feljebbvalóit, hogy így biztosítsa az „úri” létezés esélyét; s Walter, akinek egyéniségét a háború a leginkább szétmorzsolta, aki csak állandó alkoholfüggőségben képes élni, s az öncélú drill védőbástyája mögé menekülve távolítja el magától az érzelmeket, a gondolatokat, s aki végül is mintegy előkészítője és előképe egy a fasizmus kitermelte embertípusnak.

Léner rendezése e négy figura felvonásnyi hosszúságú jeleneteire koncentrált, illetve azokra az epizódokra, amelyekben ezek az alakok tetekben is megnyilatkozhatnak (Agramer körömfestése és öltözködése, az asszony akasztása, Walter és alárendeltjének intim kapcsolata stb.). Ezekhez képest az utolsó felvonás tablószerű, a végső összeomlás előtti pillanatot hátborzongató képe kidolgozatlanabb. Ezért az előadás íve ekkor megtörik, s csak a Horvát kadét öldöklésének és pusztulásának záró epizódjában ível fel ismét. Az egyes képeket Léner korabeli hangzású, de mai szellemű és szövegű kuplékkal fogja keretbe (zene: Melis László, vers: Várady Szabolcs), amelyeket Varju Olga kicűnően ad elő, magánzószámai egyszerre érzékeltetik a kor háborúban is élő „békebeli béke”-idilljét, s ennek ironikus távolságtartását, mai kritikáját.

Székely László rácsokkal határolt alapdíszlete kifejező keretet ad ugyan a darabnak, de a különböző helyszínek jelzésére nemigen alkalmas.

A színészek közül Mátrai Tamás Gregor főhadnagy szerepében a szótlan jelenlét erejével tűnik ki. Ez a figura járja be a legkevésbé látványos utat, a józan ész és a becsület kudarcát a lopva felhajtott ital feszültségoldó hatásában bízva igyekszik túlélni. A színész finom, bensőséges eszközökkel ábrázolja a konfliktusokat kerülő, de végső esetben mégis az igazság mellett kiálló férfi alakját.

Schlanger András fölényes szakmai tudással, sokszínűen, a figura viselkedését s annak bírálatát egyszerre megmutatva alakítja a cinikus Agramert. Felöltözködése közbeni filozofálgatása külön mimográfiai tanulmány témája lehetne.

Rékasi Károly őszintén, indulattal, egy fiatalember lelkiismereti pokoljárásának minden fázisát megélve mutatja meg Horvát kadét tisztaságát és bűnösségét s e kettősségből fakadó tragédiáját.

Az előadás legjobb és legérdekesebb alakítása Safranek Károly Walterja. A csaknem kopaszra nyírt színész a delírium, az őszinteség és a kegyetlen drill szélsőséges állapotait váltogatva riasztó képet fest egy széteső emberről. Safranek — a társulat legtöbb tagjától eltérően — nem hagyományos realista-naturalista figuraábrázoló módszerekkel dolgozik, hanem expresszív hatásokra törekedve, a figura mindenkori belső állapotainak külső fizikai megnyilvánulásait megteremtve (ha úgy tesszük, mejerholdi—brechti metódus szerint) jut el Walter lényegének feltárásához.

Az előadás távolról sem hibátlan, a mellékfigurák jó részének alakítói vagy csupán gépiesen teljesítik a rájuk rótt feladatot (ez a fő oka az utolsó felvonás erőtlenségének a dramaturgiai megoldatlanságok mellett), vagy rutinjukra hagyatkozva hatásos magánszámot formálnak szerepükből (például Stettner Ottó bakája vagy Szigeti András zsidója), s ezáltal felborítják a dráma belső arányait. A négy plasztikus főfigura sorsa és a dráma általános és aktuális igazsága mégis az évad egyik érdekes és művészileg is értékes előadásává avatja a *Galícia* nyíregyházi bemutatóját.

NANAY István

KÉPZŐMŰVÉSZET

NOTESZ

GERÉB KLÁRA

Előre meghatározott tervvel mentem a régi városháza képtárába (Aczél Henrik fiú- és Csincsák Elemér nőportréiról, Lenkei egyik kitűnő pasztelljéről, Gyelmis Lukács munkáinak anyagszerűségéről készülök írni),